

ROBERT TYRAŁA

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

ORCID 0000-0003-3659-4173

Benedykt XVI – wierny przyjaciel Oblubieńca – teolog piękna

Benedict XVI – Faithful Friend of the Bridegroom – Theologian of Beauty

Abstrakt

Artykuł przedstawia drogę życia i dokonania papieża Benedykta XVI. Ukazuje go jako wybitnego teologa liturgii i muzyki. Ważne jest zatrzymanie się nad nadaniem doktoratu *honoris causa* Uniwersytetu Papieskiego w Krakowie, by zwieńczyć jego osobistym testamentem duchowym i przesłaniem nadziei.

W krótkim przedstawieniu nie da się ukazać wielkości i ogromu dokonań tak wyjątkowego człowieka dla Kościoła, ale też i całego świata. W niniejszym tekście zostało to jedynie zasygnalizowane. Wszak mowa o wybitnym teologu, wytrwanym liturgiście i muzyku, obrońcy wiary katolickiej i jej przejrzystości, skromnym robotniku Winnicy Pańskiej oraz wiernym przyjacielu Oblubieńca – jak powiedział o nim następca. Jest jednak pewne, że jeszcze przez wiele lat, a może nawet dziesięciolecia, będzie można odczytywać jego duchowe przesłanie, a być może kiedyś otrzyma tytuł doktora Kościoła, który z całą pewnością będzie mu zupełnie należny.

Słowa kluczowe: Joseph Ratzinger/Benedykt XVI, droga życia i dokonania, teolog liturgii i muzyki, doktor *honoris causa* Uniwersytetu Papieskiego w Krakowie.

Abstract

This article presents the way of life and the achievements of Pope Benedict XVI, showing him as an outstanding theologian of liturgy and music. It was also important to reflect on his *honoris causa* doctorate granted to him by the Pontifical University in Cracow. The article finishes with Benedict XVI's spiritual testament and message of hope.

It was not easy to present in such a short form the immense scale of the achievements of this extraordinary man, so beneficial for the Church and for the whole world. The following text merely outlines the above, for the subject concerns a remarkable theologian, proficient liturgist and musician, defender of Catholic faith and her transparency, humble worker in the Lord's vineyard and the faithful friend of the Bridegroom – as recalled by his successor. And it seems certain that in the next years, even in the following decades we will still be reading his spiritual message, or maybe one day this great Pontiff shall be accorded the title of the Doctor of the Church, so well deserved.

Keywords: Joseph Ratzinger/Benedict XVI, way of life and achievements, theologian of liturgy and music, doctor *honoris causa* of Pontifical University in Kraków.

Z całą pewnością 31 grudnia 2022 r. o godz. 9.34¹, gdy odszedł do Domu Ojca papież Benedykt XVI, Kościół stracił wiernego Boga i każdemu człowiekowi pasterza, niezwykłego i inspirującego człowieka, wielkiego teologa i mistyka chrześcijaństwa, obrońcy wiary i moralności oraz skromnego robotnika Winnicy Pańskiej² – jak sam siebie nazwał. 5 stycznia 2023 r. miały miejsce uroczystości pogrzebowe na Placu św. Piotra, a piszący te słowa brał w nich udział w imieniu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, którego zmarły papież był doktorem *honoris causa*. Wówczas to Ojciec Święty Franciszek podczas pogrzebowej liturgii wypowiedział niezapomniane słowa o swoim poprzedniku: „Benedykcie, wierny przyjacielu Oblubieńca, niech twoja radość będzie doskonała, gdy będziesz słyszał ostatecznie i na zawsze Jego głos!”³ Te piękne słowa były z całą pewnością oddaniem istoty misji zmarłego papieża, wielkiego duchem i umysłem, ale nade wszystko świadka obecności Boga pośród swego ludu.

1. Szczególna droga życia

16 kwietnia 1927 r., w Wielką Sobotę, w Marktl przyszedł na świat i został ochrzczony Joseph Aloisius Ratzinger. Sam później pisał o tym fakcie, że urodził

¹ Zob. 2022. L'Osservatore Romano (wł.) 150 (298).

² Zob. Robert Moynihan. 2006. *Niech jaśnieje światło Boże. Duchowa wizja Ojca Świętego Benedykta XVI*. Tłum. Krystyna Sylwestrow. Kraków: Wydawnictwo AA, 216.

³ Franciszek. 2023. „Homilia podczas Mszy św. pogrzebowej Benedykta XVI”. L'Osservatore Romano (pol.). 1 (449), 5.

się „u progu Wielkanocy, która jeszcze nie nadeszła”⁴. Być może także to zdecydowało o tym, że całe jego życie i działalność były tak głęboko zanurzone w paschalnej tajemnicy Chrystusa⁵.

W Aschau, gdzie w latach 1932–1937 mieszkał razem z całą rodziną, brat jego wspominał, że „wiele radości sprawiła nam zamówiona przez ojca fisharmonia, którą dostarczono do Aschau wkrótce po naszym przybyciu”⁶. Gdy po przeprowadzce do Traunstein możliwa była nauka gry na pianinie, gdzie ojciec kupił instrument, by na nim kształcić swoich synów, Joseph poznawał tajniki muzyki fortepianowej⁷. Może to był też początek inspiracji *viae pulchritudinis* w muzyce? Georg pisał, że „Joseph jest osobą jak najbardziej muzykalną. Granie sprawiało mu zawsze wielką przyjemność i czynił to bardzo zręcznie. Aby to umieć, trzeba wyróżniać się naprawdę bystrym umysłem. Mój brat szybko czytał nuty i był w stanie błyskawicznie zrozumieć muzykę, w czym pomagał mu jego otwarty umysł i doskonały refleks (...) jest człowiekiem obdarzonym bardzo dobrym słuchem”⁸.

Joseph Ratzinger był nie tylko wytrawnym znawcą muzyki i liturgii, ale także wielkiej klasy naukowcem i teologiem. Przypomnieć należy, że stopień doktora uzyskał w 1953 r. na podstawie pracy pt. *Lud i Dom Boży w nauce św. Augustyna o Kościele*, a w 1957 r. habilitował się, przedkładając rozprawę pt. *Teologia dziejów u św. Bonawentury*. W 1958 r. otrzymał profesurę w kolegium we Fryzyndze. Swoją naukową wędrówkę po niemieckich uczelniach wyższych zaczął od Fryzyngi, gdzie wykładał dogmatykę i teologię fundamentalną. Wkrótce został profesorem na uniwersytecie w Bonn (1959–1969), w Monastyrze (1963–1966) i w Tybindze (1966–1969), gdzie ukazała się jego książka pt. *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*. Od 1969 r. wykładał dogmatykę i historię dogmatów w uniwersytecie w Ratyzbonie.

Ks. J. Ratzinger pojechał na Sobór Watykański II jako konsultant kard. Josefa Fringsa, arcybiskupa Kolonii⁹. Wkrótce został mianowany ekspertem Soboru¹⁰. W tej roli brał udział w jego pracach aż do 1965 r. Prace te obejmowały wiele wąt-

⁴ Joseph Ratzinger. 1998. *Sól ziemi. Chrześcijaństwo i Kościół katolicki na przełomie tysiącleci*. Tłum. Grzegorz Sowinski. Kraków: Znak, 36.

⁵ Zob. Joseph Ratzinger/Benedetto XVI. 2023. *Il cammino pasquale*. Roma: Ancora.

⁶ Georg Ratzinger, Michael Hesemann. 2012. *Mój brat papież*. Tłum. Kamil Markiewicz. Kraków: Znak, 92.

⁷ Zob. Ratzinger, Hesemann. 2012. *Mój brat papież*, 94.

⁸ Ratzinger, Hesemann. 2012. *Mój brat papież*, 95–96.

⁹ Zob. Andrzej A. Napiórkowski. 2021. *Cztery skały. Paweł VI, Jan Paweł II, Benedykt XVI i Franciszek*. Pelplin: Bernardinum, 164.

¹⁰ Zob. 2023. „Obitus, depositio et tumulatio Benedicti XVI pp. Emeriti Sanctae Memoriae”. *L'Osservatore Romano* (pol.) 42 (1): 6–7.

ków soborowej teologii, ale w sposób szczególny wniósł swój wkład w redakcję: Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*, precyzując pojęcie ludu Bożego i Kościoła jako wspólnoty (*communio*), w Konstytucję dogmatyczną o Objawieniu Bożym *Dei verbum*, uściślając pojęcie Tradycji jako źródła Objawienia, a także Dekretu o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*, wskazując na to, że misja należy do samej natury Kościoła¹¹.

25 marca 1977 r. został mianowany przez papieża Pawła VI arcybiskupem Monachium i Fryzycji, przyjmując jako biskupią dewizę słowa: *Cooperatores veritati* („Współpracownicy prawdy”)¹². 27 czerwca 1977 r. otrzymał godność kardynalską. Papież Jan Paweł I mianował go swoim specjalnym wysłannikiem na III Międzynarodowy Kongres Mariologiczny w Ekwadorze. W 1980 r. był relatorem na V Zwyczajnym Zgromadzeniu Generalnym Synodu Biskupów obradującym na temat: „Misja chrześcijańskiej rodziny w świecie współczesnym”, a w 1983 r. był przewodniczącym delegatem na VII zwyczajne Generalne Zgromadzenie Synodu Biskupów zajmujące się tematem: „Pojednanie i pokuta w misji Kościoła”. 25 listopada 1981 r. papież Jan Paweł II mianował go prefektem Kongregacji Nauki Wiary, a później przewodniczącym Papieskiej Komisji Biblijnej i Międzynarodowej Komisji Teologicznej¹³. Jako prefekt Kongregacji Nauki Wiary przygotował i podpisał 6 sierpnia 2000 r. niezwykle istotną deklarację *Dominus Iesus* o jedności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa i Kościoła¹⁴.

Przyjmując wszystkie zadania, kard. Ratzinger nie zrezygnował z badań i publikacji naukowych, uważając, że nie mógł być tylko strażnikiem poprawności nauki teologów, ale chciał z nimi podjąć twórczy dialog. Kard. Ratzinger stanął też w 1986 r. na czele komisji kardynalskiej, której zadaniem było opracowanie Katechizmu Kościoła katolickiego, co wydawało się niewykonalne, a mimo to już w 1992 r. został on publicznie zaprezentowany¹⁵.

¹¹ Zob. Tadeusz Pieronek. 2015. *Opinia dotycząca nadania przez Radę Wydziału Twórczości, Interpretacji i Edukacji Muzycznej Akademii Muzycznej w Krakowie doktoratu honoris causa Papieżowi Seniorowi Benedyktowi XVI*. W *Papież-emeryt Benedykt XVI, Benedetto XVI – papa emerito, Doktor Honoris Causa Akademii Muzycznej w Krakowie*. Kraków, 33–44 (Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie).

¹² Zob. Napiórkowski. 2021. *Cztery skały, Paweł VI, Jan Paweł II, Benedykt XVI i Franciszek*, 160.

¹³ Zob. Pieronek. 2015. *Opinia dotycząca nadania przez Radę Wydziału Twórczości, Interpretacji i Edukacji Muzycznej Akademii Muzycznej w Krakowie doktoratu honoris causa Papieżowi Seniorowi Benedyktowi XVI*, 33–44.

¹⁴ Zob. Kongregacja Nauki Wiary. 2000. *Deklaracja Dominus Iesus, o jedności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa i Kościoła*. Poznań: Pallottinum.

¹⁵ Zob. Christoph Schönborn. 2023. „Papież Benedykt XVI, ojciec Katechizmu Kościoła Katolickiego”. *L’Osservatore Romano* (pol). 1 (449): 13–14.

19 kwietnia 2005 r., w czwartym głosowaniu kardynałów, Joseph Ratzinger został wybrany dwieście sześćdziesiątym piątym następcą św. Piotra¹⁶. Na stolicy Piotrowej zasiadł największy teolog doby współczesnej i ten skromny pracownik Winnicy Pańskiej rozpoczął pontyfikat relacji wiary i rozumu¹⁷. Benedykt XVI napisał trzy encykliki: *Deus caritas est* z 25 grudnia 2005 r.¹⁸, *Spe salvi* z 30 listopada 2007 r.¹⁹, *Caritas in veritate* z 29 czerwca 2009 r.²⁰ Bardzo ważnym dokumentem papieża Benedykta XVI była Posynodalna adhortacja apostolska *Sacramentum Caritatis* z 22 lutego 2007 r.²¹ o Eucharystii jako źródle i szczycie życia i misji Kościoła. Wydarzeniem o znaczeniu historycznym była Konstytucja apostolska *Anglicanorum coetibus* z 4 listopada 2009 r., powołująca ordynariaty personalne dla anglikanów, którzy uznają zwierzchnictwo papieża i chcą zachować tradycję liturgiczną. Skutkiem tego był powrót części anglikanów na łono Kościoła katolickiego²². Papież Benedykt XVI podjął też próby pojednania z lefebrystami, zdejmując 24 stycznia 2009 r. ekskomunikę zaciągniętą przez czterech biskupów Bractwa św. Piusa X, którzy bez zgody papieża zostali konsekrowani w 1988 r. Napisał trylogię Jezusa z Nazaretu: *Jezus z Nazaretu. Od chrztu w Jordanie do Przemienienia* (2007), *Jezus z Nazaretu. Od wjazdu do Jerozolimy do Zmartwychwstania* (2011) i *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo* (2012)²³. Odbył 24 podróże apostolskie na sześciu kontynentach i 33 pielgrzymki po Włoszech. W całości jego publikacje to ponad 60 pozycji książkowych i kilkaset artykułów, wykładów, wypowiedzi, audycji radiowych i telewizyjnych. Dziesięć uczelni obdarzyło Go godnością doktora *honoris causa*.

Do Polski przybył w maju 2006 r. szlakiem swojego poprzednika – papieża z Polski. Benedykt XVI odwiedził też w grudniu 2006 r. Turcję, gdzie spotkał

¹⁶ Zob. 2023. „Obitus, depositio et tumulatio Benedicti XVI pp. Emeriti Sanctae Memoriae”, 6–7.

¹⁷ Zob. Kazimierz Szymonik. 2015. Recenzja w postępowaniu o nadanie tytułu doktora honoris causa Papieżowi Seniorowi Benedyktowi XVI przez Wydział Twórczości Interpretacji i Edukacji Muzycznej Akademii Muzycznej w Krakowie. W *Papież-emeryt Benedykt XVI, Benedetto XVI – papa emerito, Doktor Honoris Causa Akademii Muzycznej w Krakowie*, 61–67.

¹⁸ Zob. Benedykt XVI. 2006. *Encyklika „Bóg jest miłością”*. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM.

¹⁹ Zob. Benedykt XVI. 2007. *Encyklika „Spe salvi’ o nadziei chrześcijańskiej*. Kraków: Wydawnictwo M.

²⁰ Zob. 2023. „Obitus, depositio et tumulatio Benedicti XVI pp. Emeriti Sanctae Memoriae”, 6–7.

²¹ Zob. Benedykt XVI. 2007. *Posynodalna adhortacja apostolska „Sacramentum Caritatis”*. Kraków: Wydawnictwo M.

²² Zob. Adam Pastorczyk. 2021. *Ekumenizm realistyczny. Przywracanie widzialnej jedności Kościoła według Josepha Ratzingera/ Benedykta XVI*. Kraków: Wydawnictwo WAM.

²³ Zob. Joseph Ratzinger/Benedetto XVI. 2012. *L’infanzia di Gesù*. Roma: Rizzoli.

się z wyznawcami islamu, a także podpisał wspólną deklarację o podtrzymaniu dialogu katolicko-prawosławnego z Bartłojem I, patriarchą Konstantynopola²⁴. 1 maja 2011 r. papież Benedykt XVI ogłosił Jana Pawła II błogosławionym podczas uroczystości beatyfikacyjnych na Placu św. Piotra w Rzymie. Powiedział wówczas o swoim poprzedniku: „(...) otworzył Chrystusowi społeczeństwo, kulturę, systemy polityczne i ekonomiczne, z siłą giganta – siłą, którą dawał mu Bóg, odwracając tendencję, która mogła wydawać się nieodwracalna²⁵.”

Mimo krytyki z jaką w pewnych środowiskach kościelnych spotkał się dialog międzyreligijny, Benedykt XVI zdecydował się, by go kontynuować. 1 maja 2011 r. zwołał „XVI Dzień Refleksji, Dialogu i Modlitw o Pokój i Sprawiedliwość w Świecie”, będący dalszym ciągiem dialogu międzyreligijnego rozpoczętego 25 lat wcześniej w Asyżu przez papieża Jana Pawła II.

Gestem nadzwyczajnym w stosunku do Kościoła krakowskiego było powołanie przez papieża Benedykta XVI Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, co wieńczyło długoletnie starania kard. Karola Wojtyły o przywrócenie należnego miejsca w systemie szkolnictwa wyższego w Polsce uczelni w Krakowie. To właśnie temu wydziałowi teologicznemu, uposażonemu przez św. Jadwigę Królową w 1397 r. w Akademii Krakowskiej, później obecnego w Uniwersytecie Jagiellońskim, z którego nielegalnie usunęły go władze komunistyczne w 1954 r., rzymska Kongregacja Wychowania Katolickiego, dekretem z 19 czerwca 2009 r., z woli papieża Benedykta XVI, przekształciła Papieską Akademię Teologiczną w Uniwersytet Jana Pawła II w Krakowie²⁶. Sam też o tym po latach pisał w liście do rektora Uniwersytetu Papieskiego: „Nie było łatwo w tamtym czasie przekonać Kongregację Edukacji Katolickiej do idei powołania Uniwersytetu Papieskiego. Dziś widzimy, że decyzja była słuszna i cieszymy się wspólnie z jej podjęcia, m.in. dlatego, że dzięki niej ważny aspekt działalności Jana Pawła II przełożył się na konkretną rzeczywistość instytucjonalną, a jeden z impulsów, który dał, przetrwa w przyszłości²⁷”. Gdy w 2022 r. papieża Bene-

²⁴ Zob. Pastorczyk. 2021. *Ekumenizm realistyczny*.

²⁵ Benedykt XVI. 2011. „Homilia podczas beatyfikacji papieża Jana Pawła II” (1 maja 2011). *L’Osservatore Romano* 6: 6–9.

²⁶ Zob. *Akt erygowania Papieskiego Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie*, 1344/2005, 19 czerwca 2009, Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie; Robert Tyrła. 2020. *Pamięć i zadanie. Uniwersytet Papieża – dar i wyzwanie ...*. W *Jan Paweł II, który zmienił oblicze świata. Cz. II: 100-lecie urodzin Karola Wojtyły*. Red. Bogusław Mielec, Robert Tyrła, 40–53. Kraków: Wydawnictwo UPJPII.

²⁷ Benedykt XVI. *List do rektora z okazji 10-lecia Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie*, 2 marca 2019 r., Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie; Benedykt XVI. 2019. *List do rektora z okazji 10-lecia Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie*, 2 marca

dykta XVI atakowano w Niemczech za niedopełnienie obowiązków jako biskupa w Monachium, społeczność Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II skierowała do niego list następującej treści: „W imieniu społeczności Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (...) przesyłam Tobie, umiłowany Pasterzu Kościoła Powszechnego, serdeczne pozdrowienie i zapewnienie o jedności z Tobą. Jesteśmy blisko Ciebie, nasz drogi Ojciec Święty, i zapewniamy o naszej modlitwie w Twojej intencji (...) Twoje nauczanie pełne nadziei oraz wskazanie hermeneutyki ciągłości w liturgicznym życiu Kościoła oraz drogi piękna, która jest na służbie ewangelizacji świata, a także konsekwentne odczytywanie fundamentów moralnych życia chrześcijan, jest dla nas nieustannie zobowiązujące i godne naśladowania. Dziękujemy za odważne głoszenie Ewangelii przez Ciebie, gdy byłeś biskupem w Monachium, prefektem Kongregacji Nauki Wiary oraz jako papież, a także teraz, gdy Ojciec Święty potwierdzasz – jak zresztą zawsze – swoje słowa przykładem życia”²⁸. Papież emeryt wówczas odpowiedział: „Jako odpowiedź na mój list w sprawie zarzutów monachijskich otrzymałem taką ilość korespondencji, jakiej nawet nie mógłbym sobie wyobrazić. Prości i bardzo wykształceni ludzie, w tym również całkiem spora liczba protestantów, w poruszający sposób wyrazili mi w niej swoją wdzięczność, poparcie oraz zapewnienie o modlitwie. Najchętniej odpowiedziałbym każdemu osobiście, żeby podziękować, ale rozumiem Państwo na pewno, że to ponad moje siły. Dlatego pozwałam sobie przekazać moją wdzięczność w ten oto sposób, zapewniając wszystkich o modlitwie. Z apostolskim błogosławieństwem”²⁹.

Podczas swojego pontyfikatu Benedykt XVI beatyfikował 289 błogosławionych i kanonizował 44 świętych. Podczas pięciu zwołanych przez siebie konsystorzów kreował 90 kardynałów. Po ośmiu latach pontyfikatu, 11 lutego 2013 r. papież Benedykt XVI zapowiedział rezygnację z powierzonej mu posługi³⁰. 28 lutego 2013 r. o godz. 20.00 przestał być biskupem Rzymu i przeszedł na emeryturę z tytułem papieża seniora (*Pontifex Romanus Emeritus*). Od 23 marca 2013 do 31 grudnia 2022 r. przebywał w Watykanie, w klasztorze *Mater Ecclesiae*, gdzie też zmarł.

2019 r. W *10 lat Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie*. Red. Marta Mastysłó, 170–171. Kraków: Wydawnictwo UPJPII.

²⁸ *List rektora UPJPII do papieża Benedykta XVI*, 22 lutego 2022 r., Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.

²⁹ Benedykt XVI, *List do rektora UPJPII*, luty 2022 r., Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.

³⁰ Zob. «*Obitus, depositio et tumulatio Benedicti XVI pp. Emeriti Sanctae Memoriae*, 6–7.

Niewątpliwie ważnym jest dla dokumentacji życia i działalności tego wyjątkowego teologa wydanie w języku polskim przez Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II *Joseph Ratzinger. Opera Omnia*, obejmujące 16 tomów³¹.

Rację miał też z pewnością jego biograf, Georg Weigel, który w swojej książce pt. *Boży wybór* pisał: „Historia papieża Benedykta XVI i wpływu, jaki wywrze na Kościół katolicki i świat u progu XXI wieku, zazębia się z ostatnim rozdziałem historii papieża Jana Pawła II: dwie osobowości, dwie odmienne wrażliwości intelektualne, dwa odmienne style, lecz oba charakterystyczne dla chrześcijańskich radykałów – niewzruszenie przekonani o prawdzie Dobrej Nowiny Jezusa Chrystusa, pełni zapału w głoszeniu prawdy możliwym, zdeterminowani rzucić wyzwanie Kościołowi i światu, by doprowadzić do szlachetniejszej, bardziej krzepiącej wizji ludzkiej kondycji”³².

2. Teolog liturgii i muzyki

Jako młody ksiądz teolog Joseph Ratzinger brał udział w obradach Soboru Watykańskiego II w charakterze eksperta z ramienia episkopatu niemieckiego. Był wówczas postrzegany jako „teolog postępowy”, niemniej zawsze pozostawał wierny nauce soboru, nawet za cenę poróżnienia się z redakcją czasopisma „Concilium”, którego był jednym z założycieli (1964). W 1984 r. wyznawał: „Jeżeli o mnie chodzi, to zawsze usiłowałem zachować wierność *Vaticanum II*, temu «dzisiaj» Kościoła, bez nostalgii za «wczoraj» bezpowrotnie minionym i bez niecierplivej tęsknoty do jutra, które nie jest nasze”³³.

Wychodząc ze słusznego założenia, że liturgia jest przede wszystkim dziełem Boga, a nie tylko samego człowieka, a także że jest włączeniem się w celebrowaną nieustannie liturgię niebios, poddawał krytyce niektóre przejawy posoborowej liturgii, w tym również muzyki³⁴. Uważał, że decyzja dopuszczenia języków narodo-

³¹ Zob. (5.06.2023). https://www.kul.pl/opera-omnia-josepha-ratzingera-wydawane-na-kul,art_35022.html.

³² George Weigel. 2006. *Boży wybór*. Tłum. Michał Romanek, Rafał Śmietana, Dominika Chylińska. Kraków: Znak, 8–9.

³³ 1986. *Raport o stanie wiary. Z Josephem Ratzingerem rozmawia Vittorio Messori*. Tłum. Zyta Orszyn, Jan Chrapek. Kraków – Warszawa-Struga: Michalineum, 15.

³⁴ Zob. Andrzej Zajac. 2015. Recenzja w postępowaniu o nadanie godności doktora honoris causa Jego Świątobliwości Ojcu Świętemu Benedyktowi XVI przez Akademię Muzyczną w Krakowie i Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie. W *Promotio doctoris honoris causa Pontificae Universitatis Cracoviensis Joannis Pauli II Sua Sanctitas Benedictus XVI*. Kraków, 18–75, Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.

wych do liturgii była słuszna, ale zastrzegając, że przy działaniach doprowadzających do czytelności liturgii nie wolno było dopuścić do naruszenia jej istoty, a zatem jej eklezjalnego charakteru. Dlatego zdecydowanie przeciwstawiał się spłyceciu liturgii. Uważał, że nawet wprowadzone już reformy mogą być zrewidowane i twierdził, że „pewien rodzaj liturgii posoborowej stał się nieczytelny lub nudny z powodu umiłowania przerażającego banału i przeciętności”³⁵.

Warto tu dodać niezwykle tekst o istocie liturgii, jaki papież – wówczas już emeryt – dokonując syntezy swojego nauczania o teologii liturgii, napisał w 2015 r. Pisał bowiem, że „w latach, które przeszły po Soborze Watykańskim II, na powrót uświadomiłem sobie prymat Boga i Boskiej Liturgii. Nierozumienie reformy liturgicznej, które tak powszechnie dało o sobie znać w Kościele katolickim, sprawiło, że na pierwszym miejscu postawiono kształcenie oraz własną aktywność i kreatywność. Ta aktywność człowieka doprowadziła prawie do zapomnienia obecności Boga. W takiej sytuacji stało się jasne, że istnienie Kościoła zasadza się na właściwej celebracji liturgii i że Kościół znajduje się w niebezpieczeństwie, kiedy ów prymat Boga nie objawia się już w liturgii i w życiu: w tym tkwi właśnie najgłębsza przyczyna kryzysu dotykającego Kościół. Wszystko to skłoniło mnie do tym żarliwszego poświęcenia się tematowi liturgii, ponieważ widziałem, że prawdziwa odnowa liturgii jest podstawowym warunkiem odnowy Kościoła”³⁶. Z całą pewnością dokonana synteza z zakresu teologii liturgii przez papieża Benedykta XVI jest doskonałą wskazówką do życia współczesnego Kościoła.

Teologiczna koncepcja muzyki kościelnej Benedykta XVI, wyprowadzona z Biblii i Tradycji Kościoła, stanowiła niezwykle ważny punkt odniesienia dla teorii i praktyki Kościoła. Benedykt XVI niestrudzenie nauczał, że w przekazie chrześcijańskiej wiary pomocne mogą być różnorodne formy i gatunki muzyki kościelnej. Twierdził, że muzyka pomaga spotkać Jezusa Chrystusa i jest to, jak podkreślał, „najwyższa posługa muzyki, dzięki której nie zaprzecza ona swej artystycznej wielkości, lecz dopiero ją w pełni znajduje: odsłania zasypaną drogę do serca, do centrum naszego istnienia tam, gdzie styka się ono z istnieniem Stwórcy i Zbawiciela. Gdziekolwiek się udaje, muzyka staje się drogą prowadzącą do Jezusa, drogą, na której Bóg ukazuje swoje zbawienie”³⁷. Tak więc muzyka nie jest już tylko szatą liturgiczną, pewnym uzupełnieniem dla celebracji, ale sposobem

³⁵ 1986. *Raport o stanie wiary. Z Josephem Ratzingerem rozmawia Vittorio Messori*, 105.

³⁶ Benedykt XVI. 2023. *Teologia liturgii. W Benedykt XVI. Co to jest chrześcijaństwo? Testament duchowy*. Tłum. Adam Błyszcz, Robert Skrzypczak, Dariusz Chdyniecki. Kraków: Wydawnictwo Esprit, 68–69.

³⁷ Joseph Ratzinger. 2005. *Nowa pieśń dla Pana*. Tłum. Juliusz Zychowicz. Kraków: Znak, 174.

ewangelizacji świata. Co więcej, jest możliwością spotkania z Bogiem przez swój wymiar kerygmacyjny i agatyczny, ponieważ sprawia to, co głosi.

Modlitwie nie wystarczają tylko słowa, konieczna jest muzyka, która pomaga w dotarciu do prawdziwego źródła. „Do właściwej ludzkiej odpowiedzi na objawienie się Boga, na Jego otwarcie się ku relacji z nami należy wyraz muzyczny. Samo mówienie, samo milczenie, sam czyn nie wystarczają. Ów całościowy sposób wyrażania przez człowieka radości czy smutku, aprobaty czy skargi, jaki dokonuje się w śpiewie, jest konieczny jako odpowiedź Bogu, który zwraca się do nas właśnie w całości naszego istnienia”³⁸. Wymowne są w tym względzie słowa wypowiedziane w przesłaniu wideo do uczestników koncertu w Kolonii, który miał miejsce 29 lipca 2005 r. w tamtejszej katedrze podczas wykonywania *Missa Solemnis* Ludwika van Beethovena przez orkiestrę i chór filharmonii z Londynu. Ojciec Święty zauważył, że „kiedy człowiek staje przed Bogiem, nie wystarczają same słowa, dlatego od samego początku muzyka należy do liturgii”³⁹.

W refleksji Benedykta XVI na temat muzyki uderzająca jest jego wierność Magisterium Kościoła i niezwykle szacunek dla jego muzycznej tradycji, a równocześnie wskazywanie na konieczność zastosowania w liturgii nowych form muzyki, które uwzględniają dziedzictwo kulturowe poszczególnych narodów. Owo połączenie *nova et vetera* w muzyce liturgicznej stanowi istotny element jego nauczania, które kierował do konkretnych adresatów. Świadczy o tym przemówienie do chórów *Pueri Cantores* w Rzymie 30 grudnia 2005 r., w którym zaznaczył, iż „Sobór Watykański II nie zapomniał o tym, że Kościół głęboko ceni rolę tych, którzy poprzez swój śpiew dodają piękna liturgii. «Chrystus jest obecny, gdy Kościół modli się i śpiewa», a my jesteśmy złączeni z Kościołem w Niebie (por. KL 7–8). Macie więc do spełnienia ważną misję niesienia pomocy ludowi Bożemu w godnym odprawianiu modlitwy, ponieważ muzyka sakralna stanowi część «posługi ministerialnej» w służbie Chrystusowi (KL 112). Zawsze pamiętajcie, że kiedy «Kościół się modli, śpiewa lub działa, odżywa wiara jego uczestników, a ich umysły wznoszą się ku Bogu, tak iż mogą oddać mu duchową cześć i otrzymać Jego łaski w obfitości» (KL 33). Dlatego też pragnę podziękować Wam, młodzieży, gdyż jestem przekonany, że poza radością, jaką czerpicie ze śpiewania, jest to też wielkie poświęcenie. Dziękuję również dorosłym, którzy Wam towarzyszą i Was prowadzą”⁴⁰.

³⁸ Ratzinger. 2005. *Nowa pieśń dla Pana*, 159.

³⁹ Zob. Robert Tyrała. 2015. Recenzja w postępowaniu o nadanie papieżowi Benedyktowi XVI doktoratu honoris causa Akademii Muzycznej w Krakowie. W *Papież-emeryt Benedykt XVI, Benedetto XVI – papa emerito, Doktor Honoris Causa Akademii Muzycznej w Krakowie*, 81–92.

⁴⁰ Benedykt XVI. 2019. *Discorso ai Pueri Cantores*, 30 XII 2005. W Robert Tyrała. *Międzynarodowa Federacja Pueri Cantores w latach 1944–2017. Historia, ludzie, idee*. Kraków, 310.

Z teologicznego, eklezjalnego i kulturowego sensu muzyki kościelnej wynika także konkretne i praktyczne działanie. Dla papieża oznaczało ono m.in. konieczność kształcenia dobrych i wierzących muzyków. Zadanie to od 1911 r. realizuje w Rzymie Instytut Muzyki Kościelnej. Podczas wizyty w tej uczelni, 13 października 2007 r., Benedykt XVI mówił: „Instytut (...) nadal aktywnie wypełnia swą pierwotną misję służby Kościołowi powszechnemu. Wielu studentów, przybywających tu z różnych zakątków świata, by kształcić się w dziedzinach muzyki sakralnej, zostaje następnie nauczycielami w swoich lokalnych wspólnotach kościelnych (...) z wielką przyjemnością pragnę w tym kontekście przywołać to, co Sobór Watykański II ustalił w odniesieniu do muzyki sakralnej. Zachowując starą tradycję, Rada Soboru podkreśliła, że muzyka sakralna «stanowi skarbiec nieocenionej wartości, wyróżniający się wśród innych form wyrazu artystycznego szczególnie tym, że śpiew kościelny, jako związany ze słowami, jest nieodzowną oraz integralną częścią uroczystej liturgii» (SC 112). Jakże często bogata tradycja biblijna i patrystyczna podkreśla skuteczną rolę pieśni i muzyki sakralnej w poruszaniu ludzkich serc, by sięgać do głębi samego Bożego jestestwa!⁴¹ Można tu dostrzec kolejny praktyczny wniosek wyprowadzony z jego głęboko przemyślanej roli muzyki kościelnej, przekazywany w żywej, werbalnej formie kolejnym pokoleniom. Nie są to tylko okolicznościowe, konwencjonalne zwroty, ale wykorzystanie każdej okazji, aby we właściwym gronie pogłębić recepcję najgłębszego sensu muzyki oraz wzbudzić ich duchową fascynację.

Kolejnym, niezmiernie ważnym dowodem na to, że Benedykt XVI wykorzystywał każdą okazję dla teologicznego przekazu właściwej koncepcji muzyki kościelnej, było jego wystąpienie 12 września 2008 r. w Paryżu. Mówił wtedy: „Słowo Boże włącza nas w dialog z Bogiem. Bóg przemawiający w Biblii uczy nas, jak możemy z Nim rozmawiać. Szczególnie w Księdze Psalmów podsuwa nam słowa, którymi możemy się do Niego zwracać. (...) Psalmi zawierają w wielu miejscach instrukcje dotyczące sposobu, w jaki powinny być śpiewane z towarzyszeniem instrumentów muzycznych. Żeby modlić się Słowem Bożym, nie wystarczy je wymawiać, konieczna jest muzyka. W liturgii chrześcijańskiej dwie pieśni pochodzą z tekstów biblijnych, w których są śpiewane przez aniołów: *Gloria* [Chwała na wysokości Bogu], śpiewana po raz pierwszy przez aniołów, gdy rodzi się Jezus, i *Sanctus* [Święty Święty], która, według 6. rozdziału Księgi Izajasza, jest inwokacją serafinów, przebywających w bezpośredniej bliskości Boga. W tym świetle liturgia chrześcijańska jest zachętą do śpiewania wraz z aniołami i wydobycia ze

⁴¹ http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2007/october/documents/hf_ben-xvi_spe_20071013_musica-sacra.html (5.06.2023).

słowa jego najwznioślejszego znaczenia⁴². Modlitwa śpiewana, także z towarzyszeniem instrumentów, jest zatem szczególnym wyrazem łączności z Bogiem i uprzywilejowanym miejscem jej realizacji. Jest to bowiem modlitwa Kościoła na ziemi i w niebie. Takie twierdzenia papieża Benedykta XVI na stałe pozostaną w nauczaniu Kościoła bardzo ważnym zwróceniem uwagi na teologiczną promocję muzyki liturgicznej.

2 sierpnia 2009 r. w Castel Gandolfo po wysłuchaniu koncertu Bawarskiej Orkiestry Kameralnej papież Benedykt XVI wskazał na to, że muzyka jest uniwersalnym językiem przekonującym, iż ostatecznie zwycięży dobro. Wyraził też podziw, że zwykły kawałek drewna, jakim wydaje się być obój, sprawia, że może zaistnieć prawdziwy muzyczny kosmos, poczynając od dźwięków bezgranicznie smutnych aż po radosne. „Znaczy to, że całe Stworzenie jest pełne obietnic. Człowiek może przeglądać tę księgę obietnic, korzystając nie tylko z siły rozumu, ale także z serca, które pomaga odkryć najgłębsze z obietnic. Wysłuchana muzyka ukazuje prawie ewangeliczną zdolność kompozytorów do wydobywania ukrytych skarbów. Koncert pozwolił smakować nieskażone piękno i dobro stworzenia. Nie oznacza to ucieczki od problemów dzisiejszego świata czy codzienności, dlatego, że możemy stawić czoła złu i ciemnościom tylko wówczas, gdy wierzymy w dobro. A będziemy w stanie uwierzyć w dobro tylko wówczas, gdy doświadczymy go i będziemy nim żyć⁴³. Muzyka posiada zatem wielką zdolność przybliżania etycznego ładu świata i wydaje się w tej roli szczególnie uprzywilejowana. Muzyka więc – zdaniem zmarłego papieża – łączy w sobie wątek estetyczny i moralny, który kulminuje w określeniu jej zadania, jakim jest „szlachetne piękno”.

Papież Benedykt w swojej adhortacji *Sacramentum caritatis* przypomniał też i to, co wielu tzw. posoborowych „reformatorów” muzyki kościelnej gdzieś zagubiło, a mianowicie wielkie znaczenie tzw. *participatio actuosa*. Jego zdaniem „czynne uczestnictwo, którego pragnął Sobór, winno być rozumiane w sensie głębszym, począwszy od większej świadomości tajemnicy, która jest celebrowana⁴⁴. Ten punkt wyjścia wyjaśnia sens szlachetnego piękna muzyki liturgicznej. Gdy bowiem śpiewa chór, schola, zespół młodzieżowy, gdy słyszymy muzykę organową lub graną na instrumentach dopuszczonych do użytku w liturgii, możemy mówić o modlitwie prowadzonej przez innych, ale dla wewnętrznego przeżycia wszystkich uczestników celebracji. Nie jest to zatem koncert, lecz właśnie ułatwie-

⁴² (5.06.2023). http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/speeches/2008/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20080912_parigi-cultura.html.

⁴³ (5.06.2023). https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2009/august/documents/hf_ben-xvi_spe_20090802_concerto.html.

⁴⁴ Benedykt XVI. 2007. *Sacramentum caritatis*. Kraków: Wydawnictwo AA, nr 38, 52, 55.

nie czynnego uczestnictwa w liturgii. Dlatego trwale doświadczenie piękna liturgii oraz muzyki kościelnej posiada sens teologiczny i antropologiczny. Benedykt XVI uczył tego, że „piękno w liturgii jest częścią tej tajemnicy; ona jest najwyższym wyrazem chwały Bożej i stanowi, w pewnym sensie, otwarcie się Nieba ku ziemi. Piękno nie jest jedynie czynnikiem dekoracyjnym liturgii; ono jest jej elementem konstytutywnym, gdyż jest atrybutem samego Boga i Jego Objawienia. Wszystko to winno sprawiać, byśmy byli świadomi, jaką należy zachować uwagę, by liturgia jaśniała zgodnie z jej właściwą naturą”⁴⁵. Liturgia wyklucza zatem małowartościową lub wręcz bezwartościową muzykę. Ta teza papieża Benedykta XVI pozostanie z pewnością ponadczasową.

Nie można zgodzić się na populistyczne piosenki, których melodie prowadzą raczej do transu niż skłaniają do modlitwy. Ostra, ale i wymowna oraz jednoznaczna jest w tym względzie krytyka kard. J. Ratzingera: „Muzyka popularna, która pragnie być taką, ponieważ chce jakby zaspokoić tłumy, jest wyraźnie inną od tej, którą nazywamy artystyczną. Kultura masowa jest też nastawiona na ilość, na produkcję, na sukces i często jest odbiciem tego, czym jest społeczeństwo, czyli muzycznym uosobieniem kiczu. Ważnym aspektem, na który zwrócić trzeba uwagę, jest to, że muzykę popularną pisze się tylko dla zarobienia pieniędzy oraz zaspokojenia gustu fanów. A przecież muzyka religijna ma oddawać chwałę Bogu. Dlatego wydaje się, że banalizacja wiary nie jest żadną nową inkulturacją, lecz zaprzeczeniem jej kultury i prostytucją uprawianą z antykulturą”⁴⁶. Papież zdecydowanie ostrzegł: „Spotkanie z Bogiem stanowi wyzwanie dla najwyższych zdolności człowieka. Wielkości Boga człowiek odpowiada tylko wtedy, gdy w miarę swych możliwości wkłada również w swoją odpowiedź całą godność piękna, wzniosłość rzeczywistej «sztuki»”⁴⁷.

Troska Benedykta XVI o kształt muzyki liturgicznej nie ograniczała się tylko do wypowiedzianych słów. Gdy bowiem papież przewodniczył liturgii, zawsze dawał przykład niezwyklej staranności i dbałości o jej *nobilis pulchritudo* (zob. KL 124). Każda liturgia była dla niego swoistego rodzaju wejściem w serce misterium, a było to wyraźnie widoczne w zachowaniu, modlitwie i jakości sprawowanych celebracji. Na liturgii poprzez swoje skupienie, doskonale przygotowane homilie, piękne szaty, wysoką jakość muzyki liturgicznej, dawał przykład szacunku do tego, co święte. Potwierdzeniem tego rodzaju przemyślanego i w pełni świadomego podejścia Benedykta XVI pozostają jego słowa: „Gdzie liturgia podupada, podupada

⁴⁵ Benedykt XVI. 2007. *Sacramentum caritatis*, nr 37.

⁴⁶ Zob. Ratzinger. 1999. *Nowa pieśń dla Pana*, 170–173.

⁴⁷ Ratzinger. 1999. *Nowa pieśń dla Pana*, 163.

również *musica sacra*, a gdzie liturgia jest właściwie rozumiana i gdzie wierni nią żyją, rozkwita także dobra muzyka kościelna⁴⁸. W tym kontekście trzeba przypomnieć wydarzenie, jakie miało miejsce w Krakowie, w dzień Wniebowstąpienia Pańskiego 28 maja 2006 r., gdy na krakowskich Błoniach Benedykt XVI celebrował uroczyste liturgię podczas swej pielgrzymki do Polski. Po jej zakończeniu papież podzielił się z kard. Stanisławem Dziwiszem, ówczesnym metropolitą krakowskim, znaczącą uwagą: „Ta liturgia była piękna, bo piękna była podczas niej muzyka”⁴⁹.

Gdy w 2006 r. dokonywał pobłogosławienia nowych organów w Regensburgu, mówił o znaczeniu muzyki organowej jako szczególnym przejawie piękna liturgicznego: „Jak w organach, gdzie wprawna ręka musi zawsze sprowadzać dysharmonię do prawidłowego brzmienia, tak też i my w Kościele, w różnorodności darów i charyzmatów musimy przez wspólnotę wiary zawsze na nowo znajdować jedność w wychwalaniu Boga i we wzajemnej miłości. Im bardziej pozwolimy, by przez udział w liturgii Jezus nas przemieniał, tym bardziej będziemy zdolni do przemieniania świata, promieniując Chrystusową dobrocią, miłosierdziem i przyjaźnią do ludzi”⁵⁰. Muzyka organowa może zatem uświadamiać wierzącym istotę jedności Kościoła, którą jest miłość Boga i bliźniego, której wzór otrzymaliśmy w Jezusie Chrystusie, który pokazał sobą piękno, które z kolei służy miłości.

Myśl tę znajdujemy w przemówieniu do artystów, jakie Benedykt XVI wygłosił 21 listopada 2009 r. w Kaplicy Sykstyńskiej w Watykanie: „Jesteście strażnikami piękna, dzięki swemu talentowi możecie przemawiać do ludzkich serc, poruszyć wrażliwość indywidualną i wspólnotową, rozbudzić marzenia i nadzieje, poszerzyć horyzonty poznania i zaangażowania człowieka. Bądźcie więc wdzięczni za otrzymane dary i w pełni świadomi ogromnej odpowiedzialności za przekazywanie piękna, komunikowanie w pięknie i poprzez piękno! Także wy poprzez swą sztukę bądźcie głosicielami i świadkami nadziei dla ludzkości! Nie lękajcie się konfrontacji z pierwszym i ostatecznym źródłem piękna, prowadzenia dialogu z ludźmi wierzącymi, z tymi, którzy podobnie jak wy czują się pielgrzymami w świecie i poprzez dzieje zmierzają ku nieskończonemu Pięknu! Wiara niczego nie ujmuje waszemu geniuszowi, waszej sztuce, przeciw-

⁴⁸ Joseph Ratzinger. 2012. *Teologia liturgii (Opera Omnia. T. 11)*. Tłum. Wiesław Szymański. Lublin: Wydawnictwo KUL, 523.

⁴⁹ Słowa przekazane ówczesnemu przewodniczącemu komisji muzycznej podczas pielgrzymki Benedykta XVI do Krakowa (piszącemu te słowa) przez kard. Stanisława Dziwisza po zakończonej liturgii papieskiej.

⁵⁰ (5.06.2023). http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060913_alte-kapelle-regensburg.html.

nie, uwzniośla ją i karmi, zachęca ją do przekraczania progów i kontemplowania zafascynowanymi oczyma ostatecznego i definitywnego celu, niezachodzącego słońca, które oświeca chwilę obecną i czyni ją pięknem”⁵¹. Z całą pewnością takie aksjologiczne podejście do samej sztuki, jak też artystów, stanowi bardzo potrzebne dowartościowanie ludzi, którzy bronią innych przed utylitarnym i konsumpcyjnym charakterem współczesnej cywilizacji technicznej. Benedykt XVI w tym względzie był niezastąpiony.

Do zadań muzyków kościelnych podczas celebracji liturgii Kościoła papież powrócił w swoim przemówieniu do małych śpiewaków zgromadzonych na Międzynarodowym Kongresie *Pueri Cantores* w Rzymie. Należy wspomnieć, iż to wydarzenie było dedykowane właśnie Jego Świątobliwości jako wyraz wdzięczności za troskę o muzykę kościelną. Ojciec Święty z właściwą sobie kulturą bycia odwzajemnił tę wdzięczność, mówiąc do zebranych chórzystów: „Dziękuję Wam za zaangażowanie w apostołstwo poprzez liturgiczny śpiew chórally. Jak stwierdza św. Augustyn: „Śpiew jest wyrazem radości i... miłości” (*Sermones*, 34, 1). (...) Pamiętajcie zawsze, że Wasz śpiew jest służbą. Na pierwszym miejscu jest to służba Bogu, sposób oddania Mu należnej chwały. Później, to także służba wiernym, pomoc we wznoszeniu serca i umysłu ku Panu w modlitwie. Wreszcie, to służba całemu Kościołowi, dająca przedsmak liturgii niebiańskiej, celu każdego prawdziwego kultu, kiedy chóry aniołów i świętych jednoczą się w niekończącym się wyśpiewywaniu miłości i chwały. (...) Drodzy Młodzi Przyjaciele, dziękuję Wam i Waszym nauczycielom śpiewu kościelnego za cenną służbę na rzecz liturgii. Zachęcam Was wszystkich do wytrwałości. Czujcie się zawsze uczestnikami życia wspólnot chrześcijańskich, do których należycie. Strzeżcie radości, jaką niesie ze sobą przyjście Jezusa, i coraz bardziej odkrywajcie, jak On Was bardzo kocha. Wszystkim Wam błogosławię!”⁵². Uderzające jest to pedagogiczne wykorzystanie każdej okazji, aby wychowywać tych, którzy od najmłodszych lat angażują się w muzykę kościelną. Stawia ona wysokie wymagania przed tymi, którzy odkrywają swoje muzyczne talenty. Jest bowiem służbą i to szczególną, bo samemu Bogu żyjącemu w swoim Kościele. Bronią w ten sposób młodych artystów przed niszczącym egocentryzmem i narcyzmem, wskazując, że służba jest właśnie wyniesieniem na właściwy poziom artystyczny i ludzki. Papież Benedykt XVI był w tym i nadal, sądzę, jest niezwykłym wzorem i przykładem.

⁵¹ (5.06.2023). http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2009/november/documents/hf_ben-xvi_spe_20091121_artisti.html.

⁵² Benedykt XVI. 2019. *Discorso ai Pueri Cantores*, 318–319.

3. Doktor *honoris causa*⁵³

Po wielu miesiącach starań, na przełomie 2014 i 2015 r. papież Benedykt XVI odpowiedział pozytywnie w swoim liście z 5 lutego 2015 r. na propozycję nadania mu godności honorowej. Z sobie właściwą skromnością i prostotą napisał: „Kiedy wszedłem w klimat ciszy i ukrycia, jaki wypadało przyjąć Papieżowi emerytowi, zdecydowałem nie przyjmować w przyszłości żadnych wyróżnień i innych podobnych rzeczy. Jednak propozycja przedstawiona mi przez Akademię Muzyczną w Krakowie i Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie to prawdziwy wyjątek. Jestem świadomy, że moje niewielkie teksty odnośnie do muzyki kościelnej nie zasługują na takie wyróżnienie. Jednak radość, że mogę w ten sposób na nowo stanąć blisko czcigodnej i umiłowanej osoby Świętego Jana Pawła II, jest tak wielka, że nie mogę powiedzieć nie w sprawie tego wyróżnienia. Przyjmuję zatem z wdzięcznością i radością doktorat *honoris causa* ze strony Waszych szanownych Instytucji”⁵⁴. Z oczywistych powodów zostanie tu przedstawiona jedynie strona procedury Uniwersytetu Papieskiego.

20 kwietnia 2015 r. Senat Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie po wysłuchaniu recenzji nadał stopień doktora *honoris causa* papieżowi emerytowi Benedyktowi XVI⁵⁵. W uzasadnieniu zostało zapisane, że doktorat zostaje przyznany za „wielki szacunek dla tradycji muzycznej Kościoła oraz niezwykłą wrażliwość na dialog muzyki z wiarą; okazywanie, przez wiele lat na wszystkich stanowiskach, jakie piastował, szczególnej troski o szlachetne piękno muzyki kościelnej i jej właściwe miejsce w sprawowaniu świętych obrzędów liturgicznych Kościoła; podkreślenie w swoim nauczaniu znaczenia *via pulchritudinis* – drogi piękna, która może stać się drogą poznania i wielbienia Boga dla współczesnego człowieka; odważne dawanie swoim życiem, posługą, nauczaniem i pracą naukową świadectwa Prawdzie, która umacnia wiarę chrześcijańską w czasach duchowego zamętu spowodowanego przez liberalizm, postmodernizm i relatywizm oraz niestrudzone dążenie do przywrócenia Europie jej duchowego wymiaru; za życzliwe wsparcie działań uczelni zmierzających do przekształcenia Papieskiej Akademii Teologicznej w Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie”⁵⁶.

⁵³ Zob. Robert Tyrąła. 2015. „Benedykt XVI doktorem *honoris causa* Akademii Muzycznej i Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie”. *Pro Musica Sacra* 13: 9–37.

⁵⁴ *List papieża emeryta Benedykta XVI do rektorów Akademii Muzycznej w Krakowie i Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie* (Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie).

⁵⁵ *Komunikat Senatu UPJPII po zwyczajnym posiedzeniu w dniu 20 kwietnia 2015 roku* (Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie).

⁵⁶ Uchwała nr 21/2015 Senatu UPJPII z dnia 20 kwietnia 2015 roku w sprawie nadania tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie Jego Świętobliwości Ojcu Świętemu Benedyktowi XVI. W *Promotio doctoris honoris causa Pontificae Universitatis Cra-*

3 lipca 2015 r. w godzinach porannych wszyscy, którzy przybyli na uroczystość nadania doktoratu *honoris causa* Benedyktowi XVI, zgromadzili się w Bazylice św. Piotra na Watykanie przy relikwiach św. Jana Pawła II, by pod przewodnictwem kard. Stanisława Dziwisza modlić się za środowisko akademickie Krakowa. Sama uroczystość nadania doktoratu miała miejsce w Sali Szwajcarskiej Pałacu Apostolskiego w Castel Gandolfo 4 lipca 2015 r. o godz. 10.00.

Gdy papież emeryt wchodził do Sali, chór „Psalmodia” Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie pod dyr. Włodzimierza Siedlika zaśpiewał, zgodnie z tradycją, *Gaude Mater Polonia*. Prowadzący słowem uroczystość podkreślił: „Tym hymnem rozpoczyna się największe uroczystości w naszej Ojczyźnie zarówno kościelne, jak i państwowe. Nie mogło być i w tym wypadku inaczej”⁵⁷. Wszyscy przywitali owacjami papieża Benedykta XVI. Następnie głos zabrał metropolita krakowski – Wielki Kanclerz Uniwersytetu Papieskiego. Kard. Stanisław Dziwisz w przemówieniu do papieża emeryta powiedział: „Ojcze Święty! Przede wszystkim pragnę wyrazić naszą ogromną radość z tego dzisiejszego, niecodziennego spotkania. Przywożę pozdrowienia od Kościoła krakowskiego, który wdzięczny jest Waszej Świątobliwości za posługę papieską, za wielkie dziedzictwo nauczania, a także za życzliwość, z jaką się zawsze spotykaliśmy. Nie zapomniemy słów, które Ojciec Święty wypowiedział u nas 28 maja 2006 roku: «Kraków Karola Wojtyły i Kraków Jana Pawła II jest również moim Krakowem!». Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, erygowany przez Waszą Świątobliwość 19 czerwca 2009 roku, oraz Akademia Muzyczna w Krakowie postanowiły dać wyraz naszej zbiorowej wdzięczności i przyznać Ojcu Świętemu doktorat *honoris causa*. Przyjęcie w drodze wyjątku tego wyróżnienia traktujemy jako wyraz szacunku Waszej Świątobliwości dla świętego Jana Pawła II. On sam – święty Papież – był zawsze pełen wdzięczności dla swojego najbliższego współpracownika – Prefekta Kongregacji Nauki Wiary. Jesteśmy pewni, że teraz spogląda na nas z wysoka i cieszy się z naszego spotkania. (...) imię Ojca Świętego Benedykta XVI zostanie na zawsze zapisane w historii Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie oraz Akademii Muzycznej w Krakowie. Kochamy Cię, Ojcze Święty, i zapewniamy o naszej modlitwie”⁵⁸.

coviensis Joannis Pauli II Sua Santitas Benedictus XVI, 14–17 (Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie).

⁵⁷ Robert Tyrła *Słowa wiążące na uroczystości nadania doktoratu honoris causa papieżowi emerytowi Benedyktowi XVI 4 lipca 2015 roku w Castel Gandolfo* (Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie).

⁵⁸ *Przemówienie kard. Stanisława Dziwisza do papieża emeryta Benedykta XVI, Castel Gandolfo 4 lipca 2015 roku* (Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie).

Po słowach kardynała zabrzmiała po raz pierwszy na tej uroczystości muzyka Mozarta. Kwartet smyczkowy YPSYLON Akademii Muzycznej w Krakowie zagrał I część (*Allegretto*) Kwartetu D-dur nr 21 KV 575 W.A. Mozarta. Wydawać się mogło, że ta muzyka najwięcej sprawiła radości laureatowi. Po jej wysłuchaniu głos zabrał prof. Stanisław Krawczyński – wspólny laudator obu uczelni. W swoim słowie podkreślił dzieło i życie Benedykta XVI, wszelkie jego dokonania jako kardynała, a także papieża. Mówił: „Sztuka, a zwłaszcza muzyka, jest naszemu wielkiemu Laureatowi szczególnie bliska. W swojej refleksji nad jej wartością Benedykt XVI określa kształt jej natury, zadania, jakie przed nią stoją, oraz funkcję, jaką pełni w Kościele. To właśnie dzięki niej człowiek w sposób szczególny może zbliżyć się do Boga, odkrywając Jego piękno, wszechogarniającą miłość i nieskończone dobro (...) Dla Benedykta XVI muzyka pełni rolę służebnej formy, narzędzia budującego nowy Lud Boży, którego głową jest Chrystus, a my wszyscy jego członkami. Bez muzyki każda forma liturgiczna staje się jedynie martwym rytuałem, zwykłym gestem, bez związku z transcendencją, a każdy z nas traci bezcenną pomoc w rozwijaniu własnego człowieczeństwa prowadzącego go do Stwórcy”⁵⁹. Kolejno też nastąpił akt nadania doktoratu przez rektorów obydwu uczelni oddzielnie. Po wręczeniu dyplomu obu uczelni zabrzmiała muzyka Henryka Mikołaja Góreckiego, ponieważ chór „Psalmodia” Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie zaśpiewał *Zdrowaś bądź Maryja*.

Z całą pewnością wszyscy obecni oczekiwali na słowa, jakie skieruje do zebranych papież Benedykt XVI – nowy doktor *honoris causa* Akademii Muzycznej w Krakowie i Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Było to tym bardziej ważne i cenne, że to jego oficjalne przemówienie i to jako synteza o pięknie w muzyce od zakończenia pontyfikatu 28 lutego 2013 r. I jak można było się spodziewać, ten wykład był wspaniały i pełen syntezy teologii muzyki oraz wielkich perspektyw na przyszłość⁶⁰.

Papież emeryt Benedykt XVI podziękował raz jeszcze za uznanie, z jakim się spotkał. Powiedział, że cieszy się, iż właśnie w ten sposób pogłębi się jeszcze raz jego więź z Janem Pawłem II, Polską i Krakowem. Wyznał, że on był jego przewodnikiem w drodze duchowej i teologicznej. Następnie, przypominając historię odnowy muzyki kościelnej, zwrócił uwagę na szczególnie umiłowanie przez siebie

⁵⁹ Stanisław Krawczyński. 2015. Laudacja. W *Promotio doctoris honoris causa Pontificae Universitatis Cracoviensis Joannis Pauli II Sua Sanctitas Benedictus XVI*, 168–172.

⁶⁰ Zob. Benedykt XVI. 2015. „Przemówienie papieża-seniora Benedykta XVI po nadaniu tytułu doktoratu honoris causa (Castel Gandolfo, 4 lipca 2015 roku)”. *Anamnesis* 83, 21 (4), 7–9; Benedykt XVI. 2023. Muzyka i liturgia. W *Benedykt XVI. Co to jest chrześcijaństwo? Testament duchowy*, 61–66.

muzyki Mozarta. Powiedział, że napięcie na linii *participatio actuosa* i miejsca muzyki kościelnej w dzisiejszej uroczystej liturgii, zwłaszcza tej uroczystej z chórem i orkiestrą, niewątpliwie towarzyszyło Kościołowi. Ostatecznie w przemówieniu genialne wręcz postawił pytanie: „Czym właściwie jest muzyka? Skąd pochodzi i do czego zmierza? Myślę, że można wskazać trzy «miejsca», z których wypływa muzyka”⁶¹. I tu nastąpiła prawdziwie prorocza wizja dotycząca miejsca muzyki w dzisiejszej liturgii.

Pierwszym źródłem jest doświadczenie miłości. Papież mówił: „Kiedy ludzie byli zauroczeni miłością, otwierał się im inny wymiar istnienia, nowa wielkość i perspektywa rzeczywistości. Pobudzała ona także do wyrażania siebie w nowy sposób. Poezja, śpiew i w ogóle muzyka zrodziły się z tego doświadczenia wstrząsu, z tego otwierania się nowego wymiaru życia”⁶². Przechodząc do źródła drugiego, stwierdził, że „i w tym przypadku otwierają się w przeciwnym kierunku nowe wymiary rzeczywistości, które nie mogą znaleźć odpowiedzi w samych tylko słowach”⁶³. Najobszerniej zaś tłumaczył trzecią rzeczywistość, mówiąc: „Tu najbardziej jest obecne coś zupełnie innego i coś zupełnie wielkiego, co pobudza w człowieku nowe sposoby wyrażania siebie. Może da się powiedzieć, że w istocie także w dwóch pozostałych obszarach – miłości i śmierci – dotyka nas tajemnica Boga, a więc w tym sensie dotknięcie przez Boga stanowi w sumie źródło muzyki. To wzruszające, gdy dostrzegamy, że na przykład w Psalmach ludziom nie wystarcza już sam tylko śpiew i znajdujemy odwołanie do wszystkich instrumentów: rozbudzona zostaje ukryta muzyka stworzenia, jej tajemniczy język. Wraz z Psalterzem, w którym mamy do czynienia z dwoma motywami miłości i śmierci, znajdujemy się wprost u źródeł muzyki Kościoła Bożego. Można powiedzieć, że jakość muzyki zależy od czystości i wspaniałości spotkania z tym, co Boże, z doświadczeniem miłości i cierpienia. Im bardziej czyste i prawdziwe jest to doświadczenie, tym czystsza i wspanialsza będzie także muzyka, która z niego się rodzi i rozwija”⁶⁴.

Ale to, co nastąpiło później, było wyznaniem wielkiej mądrości i doświadczeniem świętości papieża, który nie tylko wiedział, czym jest liturgia, a w niej muzyka, ale który w tym temacie był autentycznym apostołem. „Wspaniała i czysta odpowiedź muzyki zachodniej rozwinęła się w spotkaniu z Bogiem, który w litur-

⁶¹ Benedykt XVI. 2015. „Przemówienie papieża-seniora Benedykta XVI po nadaniu tytułu doktoratu honoris causa (Castel Gandolfo, 4 lipca 2015 roku)”, 7–8.

⁶² Benedykt XVI. 2015. „Przemówienie papieża-seniora Benedykta XVI po nadaniu tytułu doktoratu honoris causa (Castel Gandolfo, 4 lipca 2015 roku)”, 8.

⁶³ Benedykt XVI. 2023. *Muzyka i liturgia*, 63–64.

⁶⁴ Benedykt XVI. 2023. *Muzyka i liturgia*, 64.

gii uobecnia się nam w Jezusie Chrystusie. Ta muzyka jest dla mnie wyrażeniem prawdy chrześcijaństwa. Tam, gdzie rozwija się taka odpowiedź, miało miejsce spotkanie z prawdą, z prawdziwym Stwórcą świata. Dlatego wielka muzyka sakralna jest rzeczywistością o randze teologicznej oraz o trwałym znaczeniu dla wiary całego chrześcijaństwa, chociaż nie jest konieczne, aby wykonywana była zawsze i wszędzie. Z drugiej jednak strony jest również jasne, że nie może zniknąć z liturgii i że jej obecność może być szczególnym sposobem uczestnictwa w świętych obrzędach, w tajemnicy wiary⁶⁵.

Papież na końcu swojego wykładu odniósł się raz jeszcze do Jana Pawła II, a kończąc, postawił retoryczne stwierdzenie: „Nie znamy przyszłości naszej kultury i muzyki sakralnej. Ale jedno jest jasne: tam, gdzie rzeczywiście zachodzi spotkanie z Bogiem żywym, który w Chrystusie przychodzi do nas, tam rodzi się i nieustannie na nowo się rozwija także odpowiedź, której piękno pochodzi z samej prawdy⁶⁶”.

Nadanie doktoratu *honoris causa* temu wyjątkowemu teologowi liturgii i muzyki przez Papieski Uniwersytet było wyróżnieniem nie dla papieża, ale dla uczelni. On bowiem, jako najwyższy pasterz, dawał jasny kierunek umacniania wiary, budowania nadziei i codziennego postępowania w miłości. Jeśli takie wydarzenie miało miejsce, to jest to także niezwykle zobowiązujące dla przyszłości uczelni z Krakowa.

4. Mój testament duchowy

Późną wiosną 2023 r. ukazała się niezwykła książka papieża Benedykta XVI pt. *Co to jest chrześcijaństwo? Testament duchowy*, która zawiera zbiór tekstów papieża już po przejściu na emeryturę. Sam też pisał we wstępie do tych tekstów: „Kiedy 11 lutego 2013 roku ogłosiłem rezygnację z papieskiego urzędu św. Piotra, nie wiedziałem, co będę robić w nowej sytuacji. Byłem zbyt wyczerpany, by móc planować jakies prace. Co więcej, opublikowanie *Dzieciństwa Jezusa* wydawało się logicznym podsumowaniem moich pism teologicznych. Po wyborze papieża Franciszka powoli wróciłem do pracy teologicznej. W efekcie w przeciągu tych lat nabrał kształtów cykl krótkich i nieco dłuższych pism, które złożyły się

⁶⁵ Benedykt XVI. 2015. „Przemówienie papieża-seniora Benedykta XVI po nadaniu tytułu doktoratu *honoris causa* (Castel Gandolfo, 4 lipca 2015 roku)”, 8.

⁶⁶ Benedykt XVI. 2015. „Przemówienie papieża-seniora Benedykta XVI po nadaniu tytułu doktoratu *honoris causa* (Castel Gandolfo, 4 lipca 2015 roku)”, 8–9; Benedykt XVI. 2023. *Muzyka i liturgia*, 66.

na tę książkę”⁶⁷. I podaje papież kolejno jej zawartość, począwszy od wykładu na Papieskim Uniwersytecie Urbanianum z 21 października 2014 r., uzupełniony o tekst dotyczący dialogu chrześcijaństwa i innych religii. Bardzo ważny jest tekst na temat metody dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego oraz wystąpienie już wyżej omówione z nadania doktoratu *honoris causa*. Tu też jest wprowadzenie pt. *Teologia liturgii*. Tekst o relacji żydowsko-chrześcijańskiej i korespondencja z rabinem Arie Folgerem jest doskonałym dowodem na to, jak papież dialog ten prowadził doskonale. Bardzo interesujący jest rozdział, w którym papież wyjaśnia, jak można dzisiaj tłumaczyć racjonalnie powód przyjęcia cierpienia i śmierci przez Jezusa Chrystusa, oraz teksty o kapłaństwie i Eucharystii, gdzie porusza też problem interkomunii. W kolejnym rozdziale porusza temat moralny i sprawę nadużyć seksualnych w Kościele. Książkę kończą okolicznościowe teksty – czy to z 50-lecia Międzynarodowej Komisji Teologicznej, czy też 100-lecia urodzin Jana Pawła II, czy też o św. Józefie. A bardzo ważne stało się też podsumowanie całości, w którym papież Benedykt XVI zaznacza, że „ten zbiór artykułów napisanych przeze mnie w klasztorze *Mater Ecclesiae* winien być opublikowany po mojej śmierci. Troskę o jego przygotowanie powierzyłem panu Elio Gurrierowi, który napisał moją biografię w języku włoskim i którego kompetencje teologiczne dobrze znam. To, dlatego chętnie powierzam mu wydanie mojej ostatniej książki”⁶⁸. Znamienne jest także i to, że tekst podpisany został 1 maja 2022 r. na Watykanie. Raz jeszcze wynika z tych wymienionych i przytoczonych tekstów, że Benedykt XVI był wielkim teologiem, a u schyłku życia dokonana synteza ponownie potwierdza powyższą tezę.

29 sierpnia 2006 r. papież Benedykt XVI napisał swój testament, który został opublikowany zaraz po jego śmierci 31 grudnia 2022 r. Zaczynał go motywami do wielkiego dziękczynienia Bogu. Niezwykle jednak ważne, także w kontekście owego artykułu, wydają się być słowa: „Nie dajcie się zwieść! Często wydaje się, że nauka – z jednej strony nauki przyrodnicze, a z drugiej badania historyczne (zwłaszcza egzegeza Pisma Świętego) – są w stanie zaoferować niepodważalne wyniki, sprzeczne z wiarą katolicką. Od dawna byłem świadkiem przemiany nauk przyrodniczych i mogłem stwierdzić, że znikają pozorne pewniki przeciwne wierze, okazując się nie nauką, lecz interpretacjami filozoficznymi, tylko pozornie należącymi do nauki. Podobnie zresztą właśnie w dialogu z naukami przyrodniczymi wiara nauczyła się lepiej rozumieć granicę zakresu swoich twierdzeń, a więc swoją

⁶⁷ Benedykt XVI. 2023. Wprowadzenie. W Benedykt XVI. *Co to jest chrześcijaństwo? Testament duchowy*, 13.

⁶⁸ Benedykt XVI. 2023. *Wprowadzenie*, 16.

specyfikę. Już od sześćdziesięciu lat towarzyszę drodze teologii, w szczególności nauk biblijnych, i widziałem jak wraz z następowaniem po sobie różnych pokoleń upadają tezy, które wydawały się niewzruszone, okazując się jedynie hipotezami – pokolenie liberałów (Harnack, Jülicher itd.), pokolenie egzystencjalistów (Bultmann itd.), pokolenie marksistów. Widziałem i widzę, jak z płątaniny hipotez wyłaniała się i znów się wyłania racjonalność wiary. Jezus Chrystus jest naprawdę drogą, prawdą i życiem – a Kościół ze wszystkimi swoimi niedoskonałościami jest naprawdę Jego ciałem”⁶⁹.

Nie da się w tak krótkim przedstawieniu ukazać wielkości i ogromu dokonań tak wyjątkowego człowieka dla Kościoła, ale też i całego świata. Tu zostało to jedynie zasygnalizowane. Wszak mowa o wybitnym teologu, wytrwanym liturgicie i muzyku, obrońcy wiary katolickiej i jej przejrzystości, skromnym robotniku Winnicy Pańskiej oraz wiernym przyjacielu Oblubieńca – jak powiedział o nim następca. Jest jednak pewne, że jeszcze przez wiele lat, a może nawet dziesięciolecia, będzie można odczytywać jego duchowe przesłanie, a być może kiedyś otrzyma tytuł doktora Kościoła, który z całą pewnością będzie mu zupełnie należny.

Bibliografia

- (5.06.2023). http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2007/october/documents/hf_ben-xvi_spe_20071013_musica-sacra.html.
- (5.06.2023). http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060913_alte-kapelle-regensburg.html.
- (5.06.2023). http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2009/november/documents/hf_ben-xvi_spe_20091121_artisti.html.
- (5.06.2023). http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/speeches/2008/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20080912_parigi-cultura.html.
- (5.06.2023). https://www.kul.pl/opera-omnia-josepha-ratzingera-wydawane-na-kul,art_35022.html.
- (5.06.2023). https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2009/august/documents/hf_ben-xvi_spe_20090802_concerto.html.
1986. *Raport o stanie wiary. Z Josephem Ratzingerem rozmawia Vittorio Messori*. Tłum. Zyta Oryszyn, Jan Chrapek. Kraków – Warszawa-Struga: Michalineum, 15.
2023. „Obitus, depositio et tumulatio Benedicti XVI pp. Emeriti Sanctae Memoriae”. *L’Osservatore Romano* (pol.) 42 (1): 6–7.

⁶⁹ Benedykt XVI. 2023. „Mój testament duchowy”. *L’Osservatore Romano* (pol.) 42, 1 (449): 8.

- Akt erygowania Papieskiego Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie*, 1344/2005, 19 czerwca 2009. Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.
- Benedykt XVI. 2006. *Encyklika „Bóg jest miłością”*. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM.
- Benedykt XVI. 2007. *Encyklika „Spe salvi” o nadziei chrześcijańskiej*. Kraków: Wydawnictwo M.
- Benedykt XVI. 2007. *Posynodalna adhortacja apostolska „Sacramentum Caritatis”*. Kraków: Wydawnictwo M.
- Benedykt XVI. 2007. *Sacramentum caritatis*. Kraków: Wydawnictwo AA.
- Benedykt XVI. 2011. „Homilia podczas beatyfikacji papieża Jana Pawła II” (1 maja 2011). *L’Osservatore Romano* (pol.) 6: 6–9.
- Benedykt XVI. 2015. „Przemówienie papieża-seniora Benedykta XVI po nadaniu tytułu doktoratu honoris causa (Castel Gandolfo, 4 lipca 2015 roku)”. *Anamnesis* 83, 21 (4): 7–9.
- Benedykt XVI. 2019. *Discorso ai Pueri Cantores*, 30 XII 2005. W Robert Tyrała. *Międzynarodowa Federacja Pueri Cantores w latach 1944–2017. Historia, ludzie, idee*, 310. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UPJPII.
- Benedykt XVI. 2019. *List do rektora z okazji 10-lecia Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie*, 2 marca 2019 r. W *10 lat Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie*. Red. Marta Mastyló, 170–171. Kraków: Wydawnictwo UPJPII.
- Benedykt XVI. 2022. *List do rektora UPJPII*. Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.
- Benedykt XVI. 2023. „Mój testament duchowy”. *L’Osservatore Romano* (pol.) 42, 1 (449): 8.
- Benedykt XVI. 2023. *Co to jest chrześcijaństwo? Testament duchowy*. Tłum. Adam Błyszcz, Robert Skrzypczak, Dariusz Chodyniecki. Kraków: Wydawnictwo Esprit, 68–69.
- Benedykt XVI. *List do rektora z okazji 10-lecia Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie*, 2 marca 2019 r., Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.
- Franciszek. 2023. „Homilia podczas Mszy św. pogrzebowej Benedykta XVI”. *L’Osservatore Romano* (pol.). 1 (449): 5.
- Komunikat Senatu UPJPII po zwyczajnym posiedzeniu w dniu 20 kwietnia 2015 roku*. Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.
- Kongregacja Nauki Wiary. 2000. *Deklaracja Dominus Iesus, o jedności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa i Kościoła*. Poznań: Pallottinum.
- Krawczyński Stanisław. 2015. *Laudacja*. W *Promotio doctoris honoris causa Pontificae Universitatis Cracoviensis Joannis Pauli II Sua Santitas Benedictus XVI*. Kraków, 168–172. Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.
- List papieża emeryta Benedykta XVI do rektorów Akademii Muzycznej w Krakowie i Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie*. Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.
- List rektora UPJPII do papieża Benedykta XVI*, 22 lutego 2022 r. Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.
- Moynihan Robert. 2006. *Niech jaśnieje światło Boże. Duchowa wizja Ojca Świętego Benedykta XVI*. Tłum. Krystyna Sylwestrow. Kraków: Wydawnictwo AA, 216.

- Napiórkowski Andrzej A. 2021. *Cztery skały. Paweł VI, Jan Paweł II, Benedykt XVI i Franciszek*. Pelplin: Bernardinum, 164.
- Pastorczyk Adam. 2021. *Ekumenizm realistyczny. Przywracanie widzialnej jedności Kościoła według Josepha Ratzingera/ Benedykta XVI*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Pieronek Tadeusz. 2015. Opinia dotycząca nadania przez Radę Wydziału Twórczości, Interpretacji i Edukacji Muzycznej Akademii Muzycznej w Krakowie doktoratu honoris causa Papieżowi Seniorowi Benedyktowi XVI. W *Papież-emeryt Benedykt XVI, Benedetto XVI – papa emerito, Doktor Honoris Causa Akademii Muzycznej w Krakowie*. 33–44. Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.
- Przemówienie kard. Stanisława Dziwisza do papieża emeryta Benedykta XVI, Castel Gandolfo 4 lipca 2015 roku*. Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.
- Ratzinger Georg, Hesemann Michael. 2012. *Mój brat papież*. Tłum. Kamil Markiewicz. Kraków: Znak, 92.
- Ratzinger Joseph /Benedetto XVI. 2012. *L'infanzia di Gesu*. Roma: Rizzoli.
- Ratzinger Joseph /Benedetto XVI. 2023. *Il cammino pasquale*. Roma: Ancora.
- Ratzinger Joseph. 1998. *Sól ziemi. Chryścijaństwo i Kościół katolicki na przełomie tysiącleci*. Tłum. Grzegorz Sowinski. Kraków: Znak, 36.
- Ratzinger Joseph. 2005. *Nowa pieśń dla Pana*. Tłum. Juliusz Zychowicz. Kraków: Znak.
- Ratzinger Joseph. 2012. *Teologia liturgii (Opera Omnia. T. 11)*. Tłum. Wiesław Szymona. Lublin: Wydawnictwo KUL, 523.
- Schönborn Christoph. 2023. „Papież Benedykt XVI, ojciec Katechizmu Kościoła Katolickiego”. *L'Osservatore Romano* (pol). 1 (449): 13–14.
- Szymonik Kazimierz. 2015. Recenzja w postępowaniu o nadanie tytułu doktora honoris causa Papieżowi Seniorowi Benedyktowi XVI przez Wydział Twórczości Interpretacji i Edukacji Muzycznej Akademii Muzycznej w Krakowie. W *Papież-emeryt Benedykt XVI, Benedetto XVI – papa emerito, Doktor Honoris Causa Akademii Muzycznej w Krakowie*, 61–67. Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.
- Tyrała Robert. 2015. „Benedykt XVI doktorem honoris causa Akademii Muzycznej i Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie”. *Pro Musica Sacra* 13: 9–37.
- Tyrała Robert. 2015. Recenzja w postępowaniu o nadanie papieżowi Benedyktowi XVI doktoratu honoris causa Akademii Muzycznej w Krakowie. W *Papież-emeryt Benedykt XVI, Benedetto XVI – papa emerito, Doktor Honoris Causa Akademii Muzycznej w Krakowie*, 81–92. Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.
- Tyrała Robert. 2015. *Słowa wiążące na uroczystości nadania doktoratu honoris causa papieżowi emerytowi Benedyktowi XVI 4 lipca 2015 roku w Castel Gandolfo*. Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.

- Tyrała Robert. 2020. Pamięć i zadanie. Uniwersytet Papieża – dar i wyzwanie W *Jan Paweł II, który zmienił oblicze świata. Cz. II: 100-lecie urodzin Karola Wojtyły*. Red. Bogusław Mielec, Robert Tyrała, 40–53. Kraków: Wydawnictwo UPJPII.
- Uchwała nr 21/2015 Senatu UPJPII z dnia 20 kwietnia 2015 roku w sprawie nadania tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie Jego Świątobliwości Ojcu Świętemu Benedyktowi XVI. W *Promotio doctoris honoris causa Pontificae Universitatis Cracoviensis Joannis Pauli II Sua Santitas Benedictus XVI*, 14–17. Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.
- Weigel George. 2006. *Boży wybór*. Tłum. Michał Romanek, Rafał Śmietana, Dominika Chylińska. Kraków: Znak, 8–9.
- Zając Andrzej. 2015. Recenzja w postępowaniu o nadanie godności doktora honoris causa Jego Świątobliwości Ojcu Świętemu Benedyktowi XVI przez Akademię Muzyczną w Krakowie i Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie. W *Promotio doctoris honoris causa Pontificae Universitatis Cracoviensis Joannis Pauli II Sua Santitas Benedictus XVI*, 18–75. Archiwum Kancelarii Rektora UPJPII w Krakowie.

ROBERT TYRAŁA – prezbiter archidiecezji krakowskiej, magister sztuki (AMuz w Krakowie), doktor teologii w zakresie liturgiki (UPJPII w Krakowie), doktor habilitowany oraz profesor nauk humanistycznych. W latach 1997–2020 pracował na Akademii Muzycznej w Krakowie (w latach 2005–2019 był kierownikiem Katedry Muzyki Religijnej), od 2000 r. pracuje na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie (od 2019 r. kierownik Katedry Historii Liturgii i Muzyki, od 2020 r. rektor UPJPII). W latach 2004–2009 był prezydentem Polskiej Federacji *Pueri Cantores*, a w latach 2009–2017 – prezydentem Międzynarodowej Federacji *Pueri Cantores*. Od 2012 r. jest konsultorem Podkomisji ds. Muzyki Kościelnej, a od 2020 r. konsultorem Rady Naukowej Konferencji Episkopatu Polski. Redaktor naczelny czasopisma „Pro Musica Sacra”. Opublikował 4 monografie oraz przeszło 70 artykułów naukowych. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół muzyki kościelnej, szczególnie chorału gregoriańskiego, dokumentów Kościoła dotyczących muzyki sakralnej oraz historii i działalności federacji *Pueri Cantores*, muzykaliów wawelskich i piękna w muzyce.

Mail: robert.tyrala@upjp2.edu.pl